

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

22. juuni 2022*

Eelotsusetaotlus – Kartellikokkulepped – ELTL artikkel 101 – Direktiiv 2014/104/EL – Artiklid 10, 17 ja 22 – Euroopa Liidu konkurentsioiguse normide rikkumise eest esitatud kahju hüvitamise hagid – Aegumistähtaeg – Kahju ümberlükatav eeldus – Tekitatud kahju suuruse kindlakstegemine – Direktiivi ülevõtmine hilinemisega – Ajaline kohaldatavus – Materiaalõigus- ja menetlusnormid

Kohtuasjas C-267/20,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Audiencia Provincial de Leóni (Leóni provintsi kohus, Hispaania) 12. juuni 2020. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 15. juunil 2020, menetluses

Volvo AB (publ.),

DAF Trucks NV

versus

RM,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: koja president A. Arabadjiev (ettekandja), kohtunikud I. Ziemele, T. von Danwitz, P. G. Xuereb ja A. Kumin,

kohtujurist: A. Rantos,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Volvo AB (publ.), esindajad: *abogados* N. Gómez Bernardo ja R. Murillo Tapia,
- DAF Trucks NV, esindajad: *abogado* C. Gual Grau, *advocaten* M. de Monchy ja J. K. de Pree ning *abogados* D. Sarmiento Ramírez-Escudero ja P. Vidal Martínez,

* Kohtumenetluse keel: hispaania.

- RM, esindajad: *procuradora* M. Picón González ja *abogado* I. San Primitivo Arias,
 - Hispaania valitsus, esindajad: L. Aguilera Ruiz ja S. Centeno Huerta,
 - Eesti valitsus, esindaja: A. Kalbus,
 - Euroopa Komisjon, esindajad: S. Baches Opi, M. Farley ja G. Meessen,
- olles 28. oktoobri 2021. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb seda, kuidas tõlgendada ELTL artiklit 101, Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. novembri 2014. aasta direktiivi 2014/104/EL teatavate eeskirjade kohta, millega reguleeritakse liikmesriikide õiguse kohaseid kahju hüvitamise hagi liikmesriikide ja Euroopa Liidu konkurentsioiguse rikkumise korral (ELT 2014, L 349, lk 1), artikleid 10 ja 17 ja artikli 22 lõiget 2 ning tõhususe põhimõtet.
- 2 Taotlus on esitatud ühelt poolt Volvo AB (publ.) ja DAF Trucks NV ning teiselt poolt RMI vahelises kohtuvaidluses, mis puudutab RMI esitatud kahju hüvitamise hagi, mille ese on nõue hüvitada kahju, mis tulenes ELTL artikli 101 rikkumisest, mille Euroopa Komisjon on tuvastanud ja mille panid toime mitu veokitootjat, sh Volvo ja DAF Trucks.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

- 3 Direktiivi 2014/104 põhjenduses 47 on märgitud:
„Et leevendada ebavõrdsust andmete valdamisel ja teatavaid konkurentsioiguse rikkumisega tekitatud kahju suuruse kindlakstegemisega seonduvaid raskusi ning tagada kahju hüvitamise nõuete tõhusus, on asjakohane eeldada, et kartellikokkuleppe korral tekitab õigusrikkumine kahju, eelkõige hinnaefekti kaudu. Juhtumi üksikasjadest olenevalt põhjustab kartell hinnatõusu või takistab hindade langetamist, mis oleks ilma kartellikokkuleppeta aset leidnud. See eeldus ei tohiks hõlmata konkreetset kahju suurust. Õigusrikkumise toime pannud ettevõtjal peaks olema lubatud seda eeldust ümber lükata. On asjakohane kasutada sellist ümberlükatavat eeldust üksnes kartellide puhul, võttes arvesse kartellide salajasust, mis suurendab nimetatud ebavõrdsust andmete valdamisel ja raskendab hagejal kahju tõendamiseks vajalike tõendite kogumist.“
- 4 Direktiivi artiklis 10 „Aegumistähtajad“ on sätestatud:
„1. Liikmesriigid kehtestavad kooskõlas käesoleva artikliga eeskirjad, mida kohaldatakse kahju hüvitamise hagi esitamise aegumistähtaegade suhtes. Kõnealuste eeskirjadega määratakse kindlaks, millal aegumistähtaeg kulgema hakkab, selle kestus ja tingimused, mille alusel aegumistähtaaja kulgemine katkestatakse või peatatakse.

2. Aegumistähtaeg ei hakka kulgema enne, kui konkurentsioiguse rikkumine on lõppenud ja hageja on teada saanud või võib põhjendatult eeldada, et ta on teadlik järgmisest:

- a) käitumine ja asjaolu, et see kujutab endast konkurentsioiguse rikkumist;
- b) asjaolu, et konkurentsioiguse rikkumine tekitas talle kahju, ning
- c) õigusrikkumise toime pannud ettevõtja isik.

3. Liikmesriigid tagavad, et kahju hüvitamise hagi aegumistähtaeg on vähemalt viis aastat.

4. Liikmesriigid tagavad, et aegumistähtaeg kulgema peatatakse või – sõltuvalt liikmesriigi õigusest – katkestatakse, kui konkurentsiasutus võtab meetmeid seoses uurimise või oma menetlusega, mis käsitleb kahju hüvitamise hagiga seonduvat konkurentsioiguse rikkumist. Peatamine kestab vähemalt üks aasta pärast seda, kui otsus õigusrikkumise kohta on jõustunud või kui menetlus on muul viisil lõpetatud.“

5. Direktiivi artiklis 17 „Kahju suuruse kindlakstegemine“ on ette nähtud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et ei kahju suuruse kindlakstegemiseks nõutav tõendamiskoormis ega tõendamisstandard ei muuda kahju hüvitamise õiguse kasutamist praktiliselt võimatuks ega ülemäära keeruliseks. Liikmesriigid tagavad, et liikmesriikide kohtutel on siseriiklike menetluste kohaselt õigus hinnata kahju suurust, kui on tuvastatud, et hageja on kannatanud kahju, ent kahju suuruse täpne kindlakstegemine on kättesaadavate tõendite põhjal praktiliselt võimatu või ülemäära keeruline.

2. Kehtib eeldus, et kartellikokkuleppealased õigusrikkumised tekitavad kahju. Õigusrikkumise toime pannud ettevõtjal on õigus kõnealune eeldus ümber lükata.

3. Liikmesriigid tagavad, et kahju hüvitamise hagiga seotud menetluses võib liikmesriigi konkurentsiasutus osutada liikmesriigi kohtu nõudmisel kõnealusele liikmesriigi kohtule abi kahju suuruse kindlakstegemisel, kui kõnealune liikmesriigi konkurentsiasutus peab sellist abi asjakohaseks.“

6. Sama direktiivi artikli 21 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Liikmesriigid jõustavad käesoleva direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt 27. detsembriks 2016. Nad edastavad nende teksti viivitamata komisjonile.

Kui liikmesriigid need meetmed vastu võtavad, lisavad nad nende ametlikul avaldamisel nendes või nende juurde viite käesolevale direktiivile. Sellise viitamise viisi näevad ette liikmesriigid.“

7. Direktiivi 2014/104 artiklis 22 „Ajaline kohaldatavus“ on sätestatud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et käesoleva direktiivi materiaalõigusnormide järgimiseks artikli 21 kohaselt vastu võetud siseriiklikke meetmeid ei kohaldata tagasiulatuvalt.

2. Liikmesriigid tagavad, et artikli 21 kohaselt vastu võetud siseriiklikke meetmeid, välja arvatud käesoleva artikli lõikes 1 osutatud meetmed, ei kohaldata selliste kahju hüvitamise hagide suhtes, mis on liikmesriigi kohtule esitatud enne 26. detsembrit 2014.“

- 8 Nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määruse (EÜ) nr 1/2003 [ELTL] artiklites [101 ja 102] sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003, L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205) artikli 25 lõikes 2 on ette nähtud:

„Aegumistähtaeg hakkab kulgema rikkumise toimepaneku päevast. Jätkuvate või korduvate rikkumiste puhul hakkab aegumistähtaeg kulgema rikkumise lõppemise päevast.“

- 9 Määruse artiklis 30 „Otsuste avaldamine“ on sätestatud:

„1. Komisjon avaldab artiklite 7–10 ning artiklite 23 ja 24 põhjal tehtud otsused.

2. Avaldamisel esitatakse osapoolte nimed ja otsuse põhiline sisu, sealhulgas kehtestatud sanktsioonid. See arvestab ettevõtjate õigustatud huvi kaitsta oma ärisaladusi.“

Hispaania õigus

- 10 3. juuli 2007. aasta seaduse konkurentsikaitse kohta (Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia) (BOE nr 159, 4.7.2007, lk 28848), mida on muudetud 26. mai 2017. aasta kuningliku dekreetseadusega 9/2017, millega võetakse üle Euroopa Liidu direktiivid rahanduse, kaubanduse ja tervishoiu valdkonnas ning seoses töötajate lähetamisega (Real Decreto-ley 9/2017, por el que se transponen directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplazamiento de trabajadores) (BOE nr 126, 27.5.2017, lk 42820) (edaspidi „kuningliku dekreetseadusega 9/2017 muudetud seadus 15/2007“), artikli 74 lõikes 1 on sätestatud:

„Konkurentsioiguse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamise hagi aegumistähtaeg on viis aastat.“

- 11 Kuningliku dekreetseadusega 9/2017 muudetud seaduse 15/2007 artikli 76 lõigetes 2 ja 3 on ette nähtud:

„2. Kui on tõendatud, et hagejale on tekkinud kahju, kuid olemasolevate tõendite põhjal on praktiliselt võimatu või ülemäära keeruline tekkinud kahju täpset suurust kindlaks teha, on kohtul õigus määrata kahjuhüvitise summa.

3. Kui ei ole tõendatud vastupidist, eeldatakse, et keelatud kokkuleppe raames toime pandud rikkumised tekitavad kahju.“

- 12 Kuningliku dekreetseaduse 9/2017, millega võetakse Hispaania õigusesse üle direktiiv 2014/104, esimeses üleminekusättes „Liikmesriikide ja Euroopa Liidu konkurentsioiguse rikkumistest tuleneva kahju hüvitamise hagide suhtes kehtiv üleminekukord“ on ette nähtud:

„1. Käesoleva kuningliku dekreetseaduse artiklit 3 ei kohaldata tagasiulatuvalt.

2. Käesoleva kuningliku dekreetseaduse artiklit 4 kohaldatakse üksnes pärast selle jõustumist algatatud menetluste suhtes.“

- 13 Tsiviilseadustiku (Código Civil) artiklis 1902 on sätestatud:

„Isik, kes oma tegevuse või tegevusetusega põhjustab teisele isikule kahju tahtlikult või hooletuse tõttu, on kohustatud tekitatud kahju hüvitama.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 14 Aastatel 2006 ja 2007 ostis RM Volt ja DAF Trucksilt kolm nende äriühingute toodetud veokit.
- 15 Komisjon võttis 19. juulil 2016 vastu otsuse C(2016) 4673 (final), milles käsitletakse [ELTL] artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 kohast menetlust (juhtum AT.39824 – veokid), ja avaldas selle kohta pressiteate. 6. aprillil 2017 avaldas see institutsioon määruse nr 1/2003 artikli 30 kohaselt *Euroopa Liidu Teatajas* otsuse kokkuvõtte.
- 16 Otsuses tuvastas komisjon, et mitu veokitootjat, kelle hulgas olid ka Volvo ja DAF Trucks, rikkusid ELTL artiklit 101 ja 2. mai 1992. aasta Euroopa Majanduspiirkonna lepingu (EÜT 1994, L 1, lk 3; ELT eriväljaanne 11/52, lk 3) artiklit 53, kuna nad sõlmisid kokkuleppeid esiteks veokite kaaluga 6–16 tonni (ehk keskmise suurusega veokite) ja veokite kaaluga üle 16 tonni (ehk raskeveokite) hinnastamise ja brutohinna tõstmise kohta Euroopa Majanduspiirkonnas ning teiseks Euro 3 – Euro 6 normidega nõutud heitekontrolli tehnoloogiate juurutamise kulu ajastamise ja ülekandmise kohta. Volvo ja DAF Trucksil puhul kestis rikkumine 17. jaanuarist 1997 kuni 18. jaanuarini 2011.
- 17 Kuninglik dekreetseadus 9/2017, millega direktiiv 2014/104 Hispaania õigusesse üle võeti, jõustus 27. mail 2017 ehk viis kuud pärast ülevõtmistähtaaja möödumist.
- 18 RM esitas 1. aprillil 2018 Juzgado de lo Mercantil de Leónile (Leóni kaubanduskohus, Hispaania) Volvo ja DAF Trucksile vastu hagi. Hagis palub RM hüvitada kahju, mis on talle tekkinud nende kahe äriühingu konkurentsivastase tegevuse tõttu. Hagi põhineb esimese võimalusena kuningliku dekreetseadusega 9/2017 muudetud seaduse 15/2007 asjakohastel sätetel ja teise võimalusena lepinguvälise tsiviilvastutuse üldkorral, eelkõige tsiviilseadustiku artiklil 1902. Hagi näol on tegemist kahju hüvitamise nõudega, mis on esitatud tulenevalt komisjoni lõplikust otsusest ELTL artikli 101 ja Euroopa Majanduspiirkonna lepingu artikli 53 rikkumise tuvastamise kohta.
- 19 Volvo ja DAF Trucks vaidlesid hagile vastu, väites eelkõige, et see on aegunud ja et RM ei ole tõendanud, et esineb põhjuslik seos otsuses C(2016) 4673 (final) tuvastatud rikkumise ja veokite hinna tõusu vahel.
- 20 Juzgado de lo Mercantil de León (Leóni kaubanduskohus) rahuldab 15. oktoobri 2019. aasta kohtuotsusega RMi hagi osaliselt ning mõistis Volt ja DAF Trucksilt RMi vastu välja hüvitise, mis vastab 15%-le veokite ostuhinnast koos seadusjärgse intressiga, kuid jättis kohtukulud nendelt äriühingutelt välja mõistmata. Kohus lükkas Volvo ja DAF Trucksile esitatud vastuväite nõude aegumise kohta tagasi, eelkõige põhjusel, et viieaastane aegumistähtaeg, mis on ette nähtud kuningliku dekreetseadusega 9/2017 muudetud seaduse 15/2007 artiklis 74, millega on üle võetud direktiivi 2014/104 artikli 10 lõige 3, kehtis hagi esitamise ajal ja oli seega käesolevas asjas kohaldatav. Lisaks leidis kohus, et seaduse artikli 76 lõiked 2 ja 3, millega on üle võetud direktiivi artikli 17 lõiked 1 ja 2, on menetlusnormid, ning tugines esiteks RMi tekitatud kahju tuvastades kahju tekitamise eeldusele, mis on kehtestatud kuningliku dekreetseadusega 9/2017 muudetud seaduse 15/2007 artikli 76 lõikega 3, ning teiseks kahju suuruse kindlakstegemisel selle seaduse artikli 76 lõikele 2.

- 21 Volvo ja DAF Trucks esitasid selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse Audiencia Provincial de Leónile (Leóni provintsikohus, Hispaania). Nimetatud ettevõtjad väidavad, et direktiiv 2014/104 ei ole käesoleval juhul kohaldatav, kuna see ei kehtinud kõnealuse rikkumise toimepanemise ajal, kuivõrd rikkumine lõppes 18. jaanuaril 2011. Ettevõtjate sõnul tuleb RMi kahju hüvitamise hagi suhtes kohaldatava korra kindlaksmääramisel lähtuda rikkumise toimepanemise ajast.
- 22 Volvo ja DAF Trucks leiavad seetõttu, et RMi kahju hüvitamise hagi on aegunud. DAF Trucks väidab sellega seoses, et kohaldatav ei ole mitte viieaastane aegumistähtaeg, mis on ette nähtud direktiivi 2014/104 artiklis 10, mis on üle võetud kuningliku dekreetseadusega 9/2017 muudetud seaduse 15/2007 artikli 74 lõikega 1, vaid üheaastane aegumistähtaeg, mis on ette nähtud tsiviilseadustiku artiklis 1968. Lisaks hakkas üheaastane aegumistähtaeg kulgema alates komisjoni pressiteate avaldamisest otsuse C(2016) 4673 (final) kohta. Seetõttu väidab nimetatud äriühing, et RMi kahju hüvitamise hagi esitamise kuupäeval ehk 1. aprillil 2018 oli aegumistähtaeg möödunud.
- 23 Volvo ja DAF Trucks lisavad, et kuna direktiiv ei ole kohaldatav, tuleb käesoleval juhul tõendada nii kahju tekkimist kui ka selle suurust, ning kui seda ei tehta, tuleb hagi jätta rahuldamata.
- 24 Selles kontekstis on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus direktiivi 2014/104 artikli 10 ja artikli 17 lõigete 1 ja 2 ajalise kohaldamisala kohta. Ta leiab, et seda kohaldamisala on täpsustatud direktiivi artiklis 22.
- 25 Selleks et teha kindlaks, kas direktiivi artikkel 10 ja artikli 17 lõiked 1 ja 2, millega on kehtestatud aegumistähtaega, kartellikokkuleppest tuleneva kahju tuvastamist ja selle kahju suuruse kindlakstegemist reguleerivad õigusnormid, on põhikohtuasjas kohaldatavad, on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud esiteks küsimus, kas need sätted on materiaaalõigus- või menetlusnormid.
- 26 Teiseks on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus, milline on asjakohane hetk, millest lähtudes tuleb nende sätete ajalist kohaldatavust analüüsida, et teha kindlaks, kas need on käesoleval juhul kohaldatavad.
- 27 Neil asjaoludel otsustas Audiencia Provincial de León (Leóni provintsikohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
- „1. Kas ELTL artiklit 101 ja tõhususe põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisese õigusnormi tõlgendus, mille kohaselt on tagasiulatava jõu arvestamise aluseks sanktsiooni kuupäev, mitte hagi esitamise kuupäev, ning mille kohaselt ei ole viieaastane hagi esitamise tähtaeg, mis on ette nähtud direktiivi [2014/104] artiklis 10, ja kahju kohtulikku hindamist käsitlev artikkel 17 kohaldatavad tagasiulatavalt?
 2. Kas direktiivi 2014/104 artikli 22 lõiget 2 ja mõistet „tagasiulatav jõud“ tuleb tõlgendada nii, et selle direktiivi artikkel 10 on kohaldatav niisugusele hagile, mis on esitatud põhikohtuasjas ja mis esitati küll pärast direktiivi ja ülevõtmisnormi jõustumist, kuid puudutab siiski varasemaid faktilisi asjaolusid või sanktsioone?
 3. Kas sellise sätte nagu [seaduse 15/2007] artikli 76 kohaldamisel tuleb direktiivi 2014/104 artiklit 17, mis käsitleb kahju kohtulikku hindamist, tõlgendada nii, et tegemist on menetlusnormiga, mida kohaldatakse põhikohtuasjas, st hagi suhtes, mis on esitatud pärast riigisisese ülevõtmisnormi jõustumist?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

- 28 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt on ELTL artiklis 267 sätestatud liikmesriigi kohtute ja Euroopa Kohtu vahelises koostöömenetluses Euroopa Kohtu ülesanne anda liikmesriigi kohtule tarvilik vastus, mis võimaldaks viimasel tema menetluses oleva kohtuasja lahendada. Seda arvestades peab Euroopa Kohus talle esitatud küsimused vajaduse korral ümber sõnastama. Asjaolu, et liikmesriigi kohus on eelotsuse küsimuses vormiliselt viidanud liidu õiguse teatud sätetele, ei takista Euroopa Kohut esitamast sellele kohtule kogu tõlgenduslikku teavet, mis võib viimasel aidata menetletavat kohtuasja lahendada, olenemata sellest, kas liikmesriigi kohus on neile aspektidele oma küsimustes viidanud või mitte. Euroopa Kohus võib selleks liikmesriigi kohtu esitatud kõikidest materjalidest ja eelkõige eelotsusetaotluse põhjendustest välja valida need liidu õiguse aspektid, mis vaidluse eset silmas pidades vajavad tõlgendamist (28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 35 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 29 Käesoleval juhul tuleb kõiki eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud asjaolusid arvestades eelotsuse küsimused sellele kohtule tarviliku vastuse andmiseks ümber sõnastada.
- 30 Nimelt nähtub eelotsusetaotlusest, et oma kolme küsimusega, mida tuleb analüüsida koos, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2014/104 artikkel 10 ja artikli 17 lõiked 1 ja 2 on vastavalt direktiivi artiklile 22 ajaliselt kohaldatavad kahju hüvitamise hagi suhtes, mis puudutab küll enne direktiivi jõustumist lõppenud konkurentsioiguse rikkumist, kuid mis on esitatud pärast direktiivi riigisisesele õigusesse üle võtnud sätete jõustumist.

Sissejuhatavad märkused

- 31 Väärrib meeldetuletamist, et erinevalt menetlusnormidest, mis on üldiselt kohaldatavad alates nende jõustumise päevast (3. juuni 2021. aasta kohtuotsus Jumbocarry Trading, C-39/20, EU:C:2021:435, punkt 28 ja seal viidatud kohtupraktika), tuleb liidu materiaalsoiguskaitse põhimõtte ja õiguspärase ootuse kaitse tagamiseks tõlgendada nii, et need on enne nende jõustumist tekkinud olukordade suhtes kohaldatavad üksnes siis, kui nende normide sõnastusest, eesmärgist või ülesehitusest nähtub selgelt, et neile tuleb selline mõju omistada (21. detsembri 2021. aasta kohtuotsus Skarb Państwa (liikluskindlustuskaitse), C-428/20, EU:C:2021:1043, punkt 33 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 32 Samuti ilmneb Euroopa Kohtu praktikast, et üldjuhul on uus õigusnorm kohaldatav alates selle õigusakti jõustumisest, milles norm sisaldub. Kuigi õigusnormi ei kohaldata õiguslike olukordade suhtes, mis tekkisid ja kujunesid lõplikult välja varasema seaduse kehtivusajal, kohaldatakse seda siiski varasema õigusnormi tulevikus tekkivate tagajärgede suhtes, samuti uute õiguslike olukordade suhtes. Teisiti on üksnes siis, kui uue õigusnormiga kaasnevad erisätted, mis määravad konkreetselt kindlaks selle ajalise kohaldamise tingimused, kui õigusaktide tagasiulatava jõu puudumise põhimõttest ei tulene teisiti (21. detsembri 2021. aasta kohtuotsus Skarb Państwa (liikluskindlustuskaitse), C-428/20, EU:C:2021:1043, punkt 31 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 33 Mis puudutab täpsemalt direktiive, siis üldjuhul saab üksnes pärast direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist tekkinud õiguslike olukordi arvata selle direktiivi ajaliselt kohaldamisalasse (16. mai 2019. aasta kohtumäärus Luminor Bank, C-8/18, ei avaldata, EU:C:2019:429, punkt 32 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 34 Seda enam kehtib see varasema õigusnormi kehtivusajal tekkinud õiguslike olukordade kohta, mis pärast direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist jätkuvalt tekitavad tagajärgi pärast direktiivi ülevõtmiseks vastu võetud riigisiseste õigusaktide jõustumist.
- 35 Mis puudutab selles kontekstis direktiivi 2014/104 ajalist kohaldamisala, siis tuleb märkida, et direktiiv sisaldab erinormi, milles on sõnaselgelt kindlaks määratud selle menetlus- ja materiaalõigusnormide ajalise kohaldamise tingimused (vt selle kohta 28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 25).
- 36 Nimelt, ühest küljest pidid liikmesriigid vastavalt direktiivi 2014/104 artikli 22 lõikele 1 tagama, et riigisiseseid sätteid, mis on artikli 21 kohaselt vastu võetud direktiivi materiaalõigusnormide järgimiseks, ei kohaldata tagasiulatuvalt (28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 26).
- 37 Teisest küljest pidid liikmesriigid vastavalt direktiivi 2014/104 artikli 22 lõikele 2 tagama, et direktiivi menetlusnormide järgimiseks vastu võetud ühtegi riigisisest sätet ei kohaldata selliste kahju hüvitamise hagide suhtes, mis on liikmesriigi kohtule esitatud enne 26. detsembrit 2014 (vt selle kohta 28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 27).
- 38 Seega tuleb direktiivi 2014/104 sätete ajalise kohaldatavuse kindlakstegemiseks esimesena tuvastada, kas asjaomane säte on materiaalõigusnorm või mitte.
- 39 Sellega seoses tuleb täpsustada, et seda, millised on direktiivi sätete hulgas materiaalõigusnormid ja millised mitte, tuleb seetõttu, et direktiivi 2014/104 artiklis 22 ei ole viidatud riigisisesele õigusele, hinnata lähtuvalt liidu õigusest, mitte kohaldatavast riigisisest õigusest.
- 40 Lisaks, kuigi selles artiklis ei ole iga sätte kohta täpsustatud, kas see on materiaalõigusnorm või mitte, nähtub selle artikli sõnastusest, mille lõikes 1 on viidatud „käesoleva direktiivi materiaalõigusnormidele“, üheselt, et materiaalõigus- või menetlusnormidena käsitatakse selle direktiivi sätteid, mitte nende täitmiseks võetud riigisiseseid meetmeid.
- 41 Lisaks võib selle kindlaksmääramisel, kas direktiivi 2014/104 sätted on menetlusnormid või mitte, liikmesriikidele kaalutlusruumi andmine kahjustada nende sätete tõhusat, järjepidevat ja ühetaolist kohaldamist liidu territooriumil.
- 42 Kui on kindlaks määratud, kas asjaomane säte on menetlusnorm või mitte, tuleb teisena kontrollida, kas sellistel asjaoludel, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kui direktiiv võeti üle hilinemisega, on kõnealune olukord – niivõrd, kuivõrd seda ei saa kvalifitseerida uueks – tekkinud enne nimetatud direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist või kas see tekitas pärast tähtaja möödumist jätkuvalt tagajärgi.

Direktiivi 2014/104 artikli 10 ajaline kohaldatavus

- 43 Mis puudutab esimesena seda, kas direktiivi 2014/104 artikkel 10 on menetlusnorm või mitte, siis väärib meeldetuletamist, et selle lõike 1 kohaselt kehtestab see artikkel eeskirjad, mida kohaldatakse konkurentsioiguse rikkumistest tuleneva kahju hüvitamise hagide esitamise aegumistähtaegade suhtes. Nimetatud artikli lõigetes 2 ja 4 on konkreetselt kindlaks määratud hetk, mil aegumistähtaeg hakkab kulgema, ning asjaolud, mille korral selle tähtaja võib katkestada või peatada.

- 44 Direktiivi artikli 10 lõikes 3 on täpsustatud aegumistähtaja minimaalne kestus. Selle sätte kohaselt tagavad liikmesriigid, et konkurentsioiguse rikkumistest tuleneva kahju hüvitamise hagi aegumistähtaeg on vähemalt viis aastat.
- 45 Direktiivi 2014/104 artikli 10 lõikes 3 ette nähtud aegumistähtaja eesmärk on eelkõige esiteks tagada kahju kandnud isiku õiguste kaitse, kuna tal peab olema piisavalt aega, et koguda asjakohast teavet võimaliku õiguskaitsevahendi kasutamiseks, ja teiseks vältida seda, et kahju kandnud isik saaks oma õiguse kahjuhüvitisele teostamist lõputult edasi lükata kahju tekitamise eest vastutava isiku kahjuks. See tähtaeg kaitseb seega lõppkokkuvõttes nii kahju kandnud isikut kui ka kahju tekitamise eest vastutavat isikut (vt analoogia alusel 8. novembri 2012. aasta kohtuotsus *Evropaïki Dynamiki vs. komisjon*, C-469/11 P, EU:C:2012:705, punkt 53).
- 46 Selles kontekstis tuleb märkida, et Euroopa Kohtu praktikast nähtub, et erinevalt menetlustähtaegadest on aegumistähtaeg, mis toob kaasa hagi aegumise, seotud materiaalõigusega, kuna see mõjutab niisuguse subjektiivse õiguse kasutamist, millele asjaomane isik ei saa kohtus enam tegelikult tugineda (vt analoogia alusel 8. novembri 2012. aasta kohtuotsus *Evropaïki Dynamiki vs. komisjon*, C-469/11 P, EU:C:2012:705, punkt 52).
- 47 Seega, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 66 ja 67 sisuliselt märkis, tuleb asuda seisukohale, et direktiivi 2014/104 artikkel 10 on materiaalõigusnorm selle direktiivi artikli 22 lõike 1 tähenduses.
- 48 Teisena, kuna käesoleval juhul on selge, et direktiiv 2014/104 võeti Hispaania õiguskorda üle viis kuud pärast selle artiklis 21 ette nähtud ülevõtmistähtaja möödumist, kuna selle direktiivi üle võtnud kuninglik dekreetseadus 9/2017 jõustus 27. mail 2017, siis tuleb direktiivi artikli 10 ajalise kohaldatavuse kindlakstegemiseks kontrollida, kas põhikohtuasjas kõne all olev olukord oli tekkinud enne direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist või kas see tekitab pärast tähtaja möödumist jätkuvalt tagajärgi.
- 49 Arvestades aegumist käsitlevate õigusnormide eripära, laadi ja toimimise mehhanismi, eelkõige sellise kahju hüvitamise hagi kontekstis, mis on esitatud pärast liidu konkurentsioiguse rikkumist tuvastavat lõplikku otsust, tuleb analüüsida, kas direktiivi 2014/104 ülevõtmise tähtaja möödumise kuupäeval, s.o 27. detsembril 2016, oli põhikohtuasjas käsitletava olukorra suhtes kohaldatav aegumistähtaeg möödunud, mis tähendab, et tuleb kindlaks teha, millisel hetkel see aegumistähtaeg hakkas kulgema.
- 50 Mis puudutab aga hetke, millest alates hakkas aegumistähtaeg kulgema, siis väärrib meeldetuletamist, et Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et kui ükski liidu selle valdkonna õigusnorm ei ole ajaliselt kohaldatav, siis tuleb iga liikmesriigi õiguskorras kehtestada kord, mille kohaselt saab teostada õigust nõuda ELTL artiklite 101 ja 102 rikkumisest tuleneva kahju hüvitamist, sh normid, mis käsitlevad aegumistähtaegu, tingimusel et järgitakse võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtet, kusjuures tõhususe põhimõte nõuab, et õigusnormid, mis on kohaldatavad õigussubjektidele liidu õiguse vahetust õigusmõjust tulenevate õiguste kaitse tagamiseks esitatavate hagide suhtes, ei muudaks liidu õiguskorraga antud õiguste kasutamist praktiliselt võimatuks või ülemäära keeruliseks (vt selle kohta 28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus *Cogeco Communications*, C-637/17, EU:C:2019:263, punktid 42 ja 43).
- 51 Käesoleval juhul nähtub Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust, et enne direktiivi ülevõtmist Hispaania õigusesse reguleeris konkurentsioiguse rikkumiste korral kahju hüvitamise hagi esitamise aegumistähtaega lepinguvälise tsiviilvastutuse üldkord ja et tsiviilseadustiku artikli 1968

lõike 2 kohaselt hakkas see üheaastane aegumistähtaeg kulgema alles hetkest, mil hageja sai teada vastutuse tekkimise aluseks olevatest asjaoludest. Kuigi eelotsusetaotlusest ei nähtu sõnaselgelt, millised on Hispaania õiguse kohaselt vastutuse tekkimise aluseks olevad asjaolud, millest teadasaamisel hakkab kulgema aegumistähtaeg, näib Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust ilmnevat, et need asjaolud eeldavad kahju hüvitamise hagi esitamiseks hädavajaliku info teadmist. Selle peab kindlaks tegema eelotsusetaotluse esitanud kohus.

- 52 Samas peab liikmesriigi kohus eraõiguslike isikute vahelist vaidlust lahendades vajaduse korral tõlgendama põhikohtuasjas käsitletavaid riigisiseseid õigusnorme võimalikult suures ulatuses lähtuvalt liidu õigusest ning täpsemalt ELTL artikli 101 tekstist ja eesmärgist, ilma et ta siiski tõlgendaks riigisiseseid õigusnorme *contra legem* (vt selle kohta 21. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, punktid 60–62).
- 53 Sellega seoses tuleb märkida, et liikmesriigi õigusnorm, millega on kehtestatud tähtpäev, millest alates hakkab aegumistähtaeg kulgema, selle tähtaja kestuse ja peatamise või katkestamise tingimused, peab olema kohandatud konkurentsioiguse eripäraga ja asjaomaste isikute poolt selle õiguse normide rakendamise eesmärkidega, et mitte muuta ELTL artiklite 101 ja 102 täielikku tõhusust olematuks (vt selle kohta 28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 47).
- 54 Liidu konkurentsioiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise hagi esitamine nõuab nimelt reeglina keerulist faktilist ja majanduslikku analüüsi (28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 46).
- 55 Samuti tuleb arvesse võtta asjaolu, et liidu konkurentsioiguse ja riigisisese konkurentsioiguse rikkumisega seotud vaidlusi iseloomustab üldjuhul ebavõrdne informeeritus kahju kandnud isiku kahjuks, nagu on meenutatud direktiivi 2014/104 põhjenduses 47, ning see muudab kahju hüvitamise hagi esitamiseks hädavajaliku teabe saamise viimase jaoks keerulisemaks, kui on konkurentsioiguse kohaldamise pädevuse teostamiseks vajaliku teabe saamine konkurentsiasutuste jaoks.
- 56 Selles kontekstis tuleb asuda seisukohale, et erinevalt komisjoni suhtes kohaldatavast õigusnormist, mis on sätestatud määruse nr 1/2003 artikli 25 lõikes 2 ja mille kohaselt hakkab sanktsioonide määramiseks aegumistähtaeg kulgema rikkumise toimepaneku päevast või vältavate või jätkuvate rikkumiste korral rikkumise lõppemise päevast, ei saa liikmesriikide ja liidu konkurentsioiguse normide rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise hagi aegumistähtaeg hakata kulgema enne, kui rikkumine on lõppenud ja kahju kandnud isik on oma kahju hüvitamise hagi esitamiseks hädavajaliku teabe saanud või võib mõistlikult eeldada, et ta on selle saanud.
- 57 Vastasel juhul muutuks hüvitise nõudmise õiguse kasutamine praktiliselt võimatuks või ülemäära keeruliseks.
- 58 Mis puudutab kahju hüvitamise hagi esitamiseks hädavajalikkude teavet, siis väärrib meeldetuletamist, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikast tuleneb, et igapäev on õigus nõuda tekitatud kahju hüvitamist, kui kahju ja liidu konkurentsioiguse rikkumise vahel on põhjuslik seos (vt selle kohta 5. juuni 2014. aasta kohtuotsus Kone jt, C-557/12, EU:C:2014:1317, punkt 22 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 40).

- 59 Lisaks nähtub Euroopa Kohtu praktikast, et selleks, et isik, kellele on kahju tekitatud, saaks kahju hüvitamise hagi esitada, on tingimata vajalik, et ta teaks, kes vastutab konkurentsioiguse rikkumise eest (28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus *Cogeco Communications*, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 50).
- 60 Sellest järeldub, et konkurentsioiguse rikkumise esinemine, kahju tekkimine, põhjuslik seos selle kahju ja rikkumise vahel ning rikkumise toimepanija isik kuuluvad hädavajalike asjaolude hulka, mis peavad kahju kandnud isikule kahju hüvitamise hagi esitamiseks teada olema.
- 61 Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et liikmesriikide ja liidu konkurentsioiguse normide rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise hagi aegumistähtaeg ei saa hakata kulgema enne, kui rikkumine on lõppenud ja kahju kandnud isik on saanud teada või võib mõistlikult eeldada, et ta on saanud teada asjaolust, et talle tekkis selle rikkumise tõttu kahju, ning on saanud teada rikkumise toimepanija isiku.
- 62 Käesoleval juhul lõppes rikkumine 18. jaanuaril 2011. Mis puudutab aga kuupäeva, mille puhul võib mõistlikult eeldada, et RM sai teada kahju hüvitamise hagi esitamiseks hädavajalikest asjaoludest, siis leiavad Volvo ja DAF Trucks, et asjakohane kuupäev on otsust C(2016) 4673 (final) käsitleva pressiteate avaldamise kuupäev, st 19. juuli 2016, ning et sellest tulenevalt hakkas tsiviilseadustiku artiklis 1968 ette nähtud aegumistähtaeg kulgema avaldamise päevast.
- 63 RM, Hispaania valitsus ja komisjon väidavad seevastu, et asjakohaseks kuupäevaks tuleb pidada otsuse C(2016) 4673 (final) kokkuvõtte *Euroopa Liidu Teatajas* avaldamise päeva ehk 6. aprilli 2017.
- 64 Kuigi ei ole välistatud, et kahju kandnud isik võib kahju hüvitamise hagi esitamiseks hädavajalikest asjaoludest teada saada juba enne komisjoni otsuse kokkuvõtte avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas* või isegi enne seda otsust puudutava pressiteate avaldamist, isegi kui tegemist on kartellikokkuleppe juhtumiga, ei nähtu Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust, et käesoleval juhul on see nii.
- 65 Seega tuleb kindlaks teha, kumb nendest kahest avaldamisest on selline, mis võimaldab mõistlikult eeldada, et RM sai teada kahju hüvitamise hagi esitamiseks hädavajalikest asjaoludest.
- 66 Selleks tuleb arvesse võtta komisjoni otsuseid puudutavate pressiteadete ning *Euroopa Liidu Teatajas* avaldatud otsuste kokkuvõtete eesmärki ja laadi.
- 67 Kõigepealt, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 125–127 sisuliselt märkis, sisaldavad pressiteated üldjuhul vähem üksikasjalikku teavet juhtumi asjaolude ja nende põhjuste kohta, mille tõttu konkurentsi piirava tegevuse võib kvalifitseerida rikkumiseks, kui komisjoni otsuste kokkuvõtted, mis avaldatakse *Euroopa Liidu Teatajas* ning milles on määruse nr 1/2003 artikli 30 kohaselt märgitud osapoolte nimed ja otsuse põhisisu, sh määratud sanktsioonid.
- 68 Seejärel ei ole pressiteadete eesmärk tekitada õiguslikke tagajärgi kolmandatele isikutele, eelkõige kahju kandnud isikutele. Nende näol on tegemist hoopis lühikeste dokumentidega, mis on reeglina suunatud ajakirjandusele. Seega ei saa asuda seisukohale, et isikutel, kellele on konkurentsioiguse rikkumisega kahju tekitatud, lasub üldine hoolsuskohustus, mis paneb neile kohustuse jälgida selliste pressiteadete avaldamist.

- 69 Lõpuks, erinevalt komisjoni otsuste kokkuvõtetest, mis vastavalt komisjoni teatise, mis käsitleb ELTL artiklitega 101 ja 102 seotud menetluste läbiviimise parimaid tavaid, punktile 148 avaldatakse *Euroopa Liidu Teatajas* kõigis liidu ametlikes keeltes peatselt pärast otsuse vastuvõtmist, ei avaldata pressiteateid tingimata kõigis liidu ametlikes keeltes.
- 70 Käesoleval juhul, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 129–131 sisuliselt tõdes, ei ole erinevalt otsuse C(2016) 4673 (final) kokkuvõttest pressiteates täpselt märgitud rikkumise toimepanijate isikuid, rikkumise täpset kestust ega kaupu, mida rikkumine puudutas.
- 71 Neil asjaoludel ei saa mõistlikult asuda seisukohale, et käesoleval juhul sai RM kahju hüvitamise hagi esitamiseks hädavajalikest asjaoludest teada otsuse C(2016) 4673 (final) kohta pressiteate avaldamise kuupäeval, st 19. juulil 2016. Seevastu võib mõistlikult eeldada, et RM sai sellest teada otsuse C(2016) 4673 (final) kokkuvõtte *Euroopa Liidu Teatajas* avaldamise kuupäeval, st 6. aprillil 2017.
- 72 Järelikult nõuab ELTL artikli 101 täielik tõhusus, et tuleb asuda seisukohale, et käesoleval juhul hakkas aegumistähtaeg kulgema viimati nimetatud avaldamise päevast.
- 73 Seega, kuna aegumistähtaeg hakkas kulgema pärast direktiivi 2014/104 ülevõtmise tähtaja möödumist, st pärast 27. detsembril 2016, ning see kulges ka pärast selle direktiivi ülevõtmiseks vastu võetud kuningliku dekreetseaduse 9/2017 jõustumise kuupäeva, st pärast 27. maid 2017, möödus see tähtaeg tingimata pärast neid kahte kuupäeva.
- 74 Seega ilmneb, et põhikohtuasjas kõne all olev olukord tekitas jätkuvalt tagajärgi pärast direktiivi 2014/104 ülevõtmise tähtaja möödumist või ka pärast selle direktiivi üle võtnud kuningliku dekreetseaduse 9/2017 jõustumise kuupäeva.
- 75 Kui põhikohtuasjas on see nii – mida peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus –, on direktiivi artikkel 10 käesoleval juhul ajaliselt kohaldatav.
- 76 Selles kontekstis väärrib meeldetuletamist, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei saa direktiiv iseenesest tekitada eraõiguslikule isikule kohustusi, mistõttu ei saa direktiivile kui sellisele tema vastu tugineda. See, kui õigust tugineda üle võtmata või ebaõigesti üle võetud direktiivi sättele laiendada eraõiguslike isikute vaheliste suhete valdkonnale, tähendaks nimelt, et liidule omistatakse pädevus kehtestada vahetu õigusmõjuga kohustusi eraõiguslikele isikutele, samas kui tal on see pädevus üksnes valdkondades, milles tal on pädevus võtta vastu määrusi (7. augusti 2018. aasta kohtuotsus Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, punkt 42 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 77 Samuti nähtub Euroopa Kohtu praktikast, et eraõiguslike isikute vahelises vaidluses, nagu on kõne all põhikohtuasjas, peab liikmesriigi kohus vajaduse korral tõlgendama riigisisest õigust alates üle võtmata direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumisest nii, et viia asjaomane olukord kohe direktiivi sätetega kooskõlla, ilma et ta siiski tõlgendaks riigisisest õigust *contra legem* (vt selle kohta 17. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus Klohn, C-167/17, EU:C:2018:833, punktid 45 ja 65).
- 78 Igal juhul, arvestades asjaolu, et otsuse C(2016) 4673 (final) kokkuvõtte *Euroopa Liidu Teatajas* avaldamise kuupäevast kuni RMI kahju hüvitamise hagi esitamiseni möödus vähem kui 12 kuud, ei näi see hagi olevat selle esitamise hetkeks aegunud, kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontrolli tulemusel ei selgu vastupidist.

79 Eespool toodud kaalutlusi arvestades tuleb tõdeda, et direktiivi 2014/104 artiklit 10 tuleb tõlgendada nii, et see on direktiivi artikli 22 lõike 1 tähenduses materiaaõigusnorm ja selle ajalisel kohaldamisalasse kuulub konkurentsioiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise hagi, mis puudutab küll enne direktiivi jõustumist lõppenud konkurentsioiguse rikkumist, kuid mis on esitatud pärast direktiivi riigisisesse õigusesse üle võtnud sätete jõustumist, kui selle hagi suhtes varasemate õigusnormide kohaselt kehtinud aegumistähtaeg ei olnud direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumise kuupäevaks lõppenud.

Direktiivi 2014/104 artikli 17 lõigete 1 ja 2 ajaline kohaldatavus

80 Mis puudutab esimesena direktiivi 2014/104 artikli 17 lõike 1 ajalist kohaldatavust käesoleval juhul, siis väärub meeldetuletamist, et selle sätte sõnastusest nähtub, et liikmesriigid tagavad, et ei kahju suuruse kindlakstegemiseks tõendamiskoormis ega nõutav tõendatuse tase ei muuda õiguse kahju hüvitamisele kasutamist praktiliselt võimatuks ega ülemäära keeruliseks. Liikmesriigid tagavad ka, et liikmesriikide kohtutel on riigisiseste menetluste kohaselt õigus hinnata konkurentsioiguse normide rikkumisest tuleneva kahju suurust, kui on tuvastatud, et hageja on kandnud kahju, ent kahju suuruse täpne kindlakstegemine on kättesaadavate tõendite põhjal praktiliselt võimatu või ülemäära keeruline.

81 Seega on viidatud sätte eesmärk tagada konkurentsioiguse rikkumistega tekitatud kahju hüvitamise hagide tõhusus, eelkõige erilistes olukordades, kus tekitatud kahju täpset suurust on praktiliselt võimatu või ülemäära keeruline täpselt kindlaks teha.

82 Sama sätte eesmärk on nimelt leevendada tekkinud kahju suuruse kindlakstegemiseks nõutavat tõendatuse taset ja heastada ebavõrdset informeeritust, mis on hageja kahjuks, ning raskusi, mis tulenevad asjaolust, et tekitatud kahju suuruse kindlakstegemiseks on vaja hinnata, kuidas asjaomane turg oleks arenenud, kui rikkumist ei oleks toime pandud.

83 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 73 märkis, ei ole direktiivi 2014/104 artikli 17 lõikega 1 kehtestatud uusi sisulisi kohustusi, mis lasuvad asjaomase vaidluse ühel või teisel poolel. Selle sätte ja täpsemalt selle teise lause eesmärk on hoopis vastavalt selles viidatud „siseriiklikele menetlustele“ anda konkurentsioiguse rikkumistega tekitatud kahju hüvitamise hagnosisid puudutavates vaidlustes liikmesriikide kohtutele eriline õigus.

84 Selles kontekstis tuleb märkida, et Euroopa Kohtu praktikast ilmneb, et tõendamiskoormist ja nõutavat tõendatuse taset käsitlevad õigusnormid kvalifitseeritakse üldjuhul menetlusnormideks (vt selle kohta 21. jaanuari 2016. aasta kohtuotsus Eturas jt, C-74/14, EU:C:2016:42, punktid 30–32).

85 Seega tuleb asuda seisukohale, et direktiivi 2014/104 artikli 17 lõige 1 kujutab endast menetlusnormi direktiivi artikli 22 lõike 2 tähenduses.

86 Nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktis 31 viidatud kohtupraktikast, on menetlusnormid üldiselt kohaldatavad alates nende jõustumise päevast.

87 Samuti tuleb märkida, et vastavalt direktiivi 2014/104 artikli 22 lõikele 2 pidid liikmesriigid tagama, et ükski direktiivi menetlusnormide järgimiseks vastu võetud riigisisene säte ei ole kohaldatav kahju hüvitamise hagide suhtes, mis on liikmesriigi kohtule esitatud enne 26. detsembrist 2014.

- 88 Käesoleval juhul esitati kahju hüvitamise hagi 1. aprillil 2018, st pärast 26. detsembril 2014 ja pärast direktiivi 2014/104 Hispaania õiguskorda ülevõtmise kuupäeva. Järelikult, ilma et see mõjutaks käesoleva kohtuotsuse punktides 76 ja 77 esitatud kaalutlusi, on direktiivi artikli 17 lõige 1 niisuguse hagi suhtes ajaliselt kohaldatav.
- 89 Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et direktiivi 2014/104 artikli 17 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see kujutab endast direktiivi artikli 22 lõike 2 tähenduses menetlusnormi ning selle ajalisel kohaldamisalasse kuulub kahju hüvitamise hagi, mis puudutab küll enne direktiivi jõustumist lõppenud konkurentsioiguse rikkumist, kuid mis on esitatud pärast 26. detsembril 2014 ja pärast direktiivi riigisisesele õigusesse üle võtnud sätete jõustumist.
- 90 Mis puudutab teisena direktiivi 2014/104 artikli 17 lõike 2 ajalist kohaldatavust, siis väärivad kõigepealt meeldetuletamist, et selle sätte sõnastuse kohaselt eeldatakse, et kartellikokkuleppe raames toime pandud rikkumised tekitavad kahju. Rikkumise toimepanijal on siiski õigus see eeldus ümber lükata.
- 91 Nimetatud sätte sõnastusest nähtub, et sellega on kehtestatud ümberlükatav eeldus kartellikokkuleppes tuleneva kahju olemasolu kohta. Nagu nähtub direktiivi 2014/104 põhjendusest 47, on liidu seadusandja selle eelduse piiranud kartellikokkulepete juhtumitega, arvestades nende salajast laadi, mis suurendab informeerituse ebavõrdsust ja muudab kahju esinemise tõendamiseks vajalike tõendite kogumise kahju kandnud isikute jaoks keerulisemaks.
- 92 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 78, 79 ja 81 sisuliselt märkis: kuigi direktiivi 2014/104 artikli 17 lõige 2 reguleerib tingimata tõendamiskoormise jaotust, kuna sellega on kehtestatud eeldus, ei ole sellel sätel puhtalt tõendamise seotud eesmärki.
- 93 Nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktides 58–60, kuuluvad kahju tekkimine, põhjuslik seos selle kahju ja toime pandud konkurentsioiguse rikkumise vahel ning rikkumise toimepanija isik hädavajalike asjaolude hulka, mis peavad kahju kandnud isikule kahju hüvitamise hagi esitamiseks teada olema.
- 94 Lisaks, kuna direktiivi 2014/104 artikli 17 lõikes 2 on ette nähtud, et ELTL artikli 101 kohaselt keelatud kokkuleppe tõttu kahju kandnud isikutel ei ole vaja tõendada sellisest rikkumisest tuleneva kahju olemasolu ja/või põhjuslikku seost selle kahju ja kartellikokkuleppe vahel, tuleb asuda seisukohale, et see sätte puudutab lepinguvälise tsiviilvastutuse tekkimise aluseks olevaid asjaolusid.
- 95 Eeldades kartellikokkuleppega kahju tekitamist, on selle sättega kehtestatud ümberlükatav eeldus otseselt seotud rikkumise toimepanija lepinguvälise tsiviilvastutuse tekkimisega ja järelikult mõjutab see otseselt tema õiguslikku olukorda.
- 96 Seega tuleb asuda seisukohale, et direktiivi 2014/104 artikli 17 lõige 2 on õigusnorm, mis on tihedalt seotud nende ettevõtjate lepinguvälise tsiviilvastutuse tekkimise, vastutusele võtmise ja vastutuse ulatusega, kes on kartellikokkuleppes osalemisega rikkunud ELTL artiklit 101.
- 97 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 81 märkis, võib sellise normi kvalifitseerida materiaalõigusnormiks.
- 98 Seega tuleb asuda seisukohale, et direktiivi 2014/104 artikli 17 lõige 2 on direktiivi artikli 22 lõike 1 tähenduses materiaalõigusnorm.

- 99 Nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 42, tuleb direktiivi 2014/104 artikli 17 lõike 2 ajalise kohaldatavuse kindlakstegemiseks käesoleval juhul kontrollida, kas põhikohtuasjas kõne all olev olukord tekkis enne selle direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist või kas see tekitab pärast tähtaja möödumist jätkuvalt tagajärgi.
- 100 Selleks tuleb arvesse võtta direktiivi 2014/104 artikli 17 lõike 2 laadi ja toimimise mehhanismi.
- 101 Selle sättega on kehtestatud ümberlükatav eeldus, et kui tegemist on kartellikokkuleppega, eeldatakse automaatselt, et selle kokkuleppe tõttu on tekkinud kahju.
- 102 Kuna asjaolu, mille liidu seadusandja on kindlaks määranud sellisena, mis võimaldab eeldada kahju tekkimist, on kartellikokkuleppe olemasolu, tuleb kontrollida, kas kuupäev, mil asjaomane kartellikokkulepe lõppes, eelneb direktiivi 2014/104 ülevõtmise tähtaja lõppemise kuupäevale, kuna seda direktiivi ei võetud Hispaania õigusesse üle selle tähtaja jooksul.
- 103 Käesolevas asjas kestis kartellikokkulepe 17. jaanuarist 1997 kuni 18. jaanuarini 2011. Rikkumine lõppes seega enne direktiivi 2014/104 ülevõtmise tähtaja möödumist.
- 104 Neil asjaoludel tuleb direktiivi 2014/104 artikli 22 lõiget 1 arvestades asuda seisukohale, et direktiivi artikli 17 lõikega 2 kehtestatud ümberlükatav eeldus ei saa olla ajaliselt kohaldatav kahju hüvitamise hagi suhtes, mis on küll esitatud pärast direktiivi hilinemisega riigisisesse õigusesse üle võtnud riigisiseste sätete jõustumist, kuid puudutab konkurentsioiguse rikkumist, mis lõppes enne direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist.
- 105 Eespool toodud kaalutlusi arvestades tuleb esitatud küsimustele vastata järgmiselt:
- Direktiivi 2014/104 artiklit 10 tuleb tõlgendada nii, et see on direktiivi artikli 22 lõike 1 tähenduses materiaalsoigusnorm ja selle ajalise kohaldamisalasse kuulub konkurentsioiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise hagi, mis puudutab küll enne direktiivi jõustumist lõppenud konkurentsioiguse rikkumist, kuid mis on esitatud pärast direktiivi riigisisesse õigusesse üle võtnud sätete jõustumist, kui selle hagi suhtes varasemate õigusnormide kohaselt kehtinud aegumistähtaeg ei olnud direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumise kuupäevaks lõppenud.
 - Direktiivi 2014/104 artikli 17 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see kujutab endast direktiivi artikli 22 lõike 2 tähenduses menetlusnormi ning selle ajalise kohaldamisalasse kuulub kahju hüvitamise hagi, mis puudutab küll enne direktiivi jõustumist lõppenud konkurentsioiguse rikkumist, kuid mis on esitatud pärast 26. detsembrist 2014 ja pärast direktiivi riigisisesse õigusesse üle võtnud sätete jõustumist.
 - Direktiivi 2014/104 artikli 17 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et see kujutab endast direktiivi artikli 22 lõike 1 tähenduses materiaalsoigusnormi ning selle ajalise kohaldamisalasse ei kuulu kahju hüvitamise hagi, mis on küll esitatud pärast direktiivi hilinemisega riigisisesse õigusesse üle võtnud riigisiseste sätete jõustumist, kuid puudutab konkurentsioiguse rikkumist, mis lõppes enne direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist.

Kohtukulud

- 106 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. novembri 2014. aasta direktiivi 2014/104/EL teatavate eeskirjade kohta, millega reguleeritakse liikmesriikide õiguse kohaseid kahju hüvitamise hagisid liikmesriikide ja Euroopa Liidu konkurentsioiguse rikkumise korral, artiklit 10 tuleb tõlgendada nii, et see on direktiivi artikli 22 lõike 1 tähenduses materiaalsoigusnorm ja selle ajalisel kohaldamisalasel kuulub konkurentsioiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise hagi, mis puudutab küll enne direktiivi jõustumist lõppenud konkurentsioiguse rikkumist, kuid mis on esitatud pärast direktiivi riigisisesse õigusesse üle võtnud sätete jõustumist, kui selle hagi suhtes varasemate õigusnormide kohaselt kehtinud aegumistähtaeg ei olnud direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumise kuupäevaks lõppenud.

Direktiivi 2014/104 artikli 17 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see kujutab endast direktiivi artikli 22 lõike 2 tähenduses menetlusnormi ning selle ajalisel kohaldamisalasel kuulub kahju hüvitamise hagi, mis puudutab küll enne direktiivi jõustumist lõppenud konkurentsioiguse rikkumist, kuid mis on esitatud pärast 26. detsembrit 2014 ja pärast direktiivi riigisisesse õigusesse üle võtnud sätete jõustumist.

Direktiivi 2014/104 artikli 17 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et see kujutab endast direktiivi artikli 22 lõike 1 tähenduses materiaalsoigusnormi ning selle ajalisel kohaldamisalasel ei kuulu kahju hüvitamise hagi, mis on küll esitatud pärast direktiivi hilinemisega riigisisesse õigusesse üle võtnud riigisiseste sätete jõustumist, kuid puudutab konkurentsioiguse rikkumist, mis lõppes enne direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist.

Allkirjad